

Н. В. КОНОНЕЦ

Аграрний коледж управління і права Полтавської державної аграрної академії, м. Полтава

АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА: РОЗРОБКА ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ

***Ключові слова:** педагогічна майстерність, педагогічна творчість, інформаційна культура, педагогічне спілкування, електронний підручник, гіпермедіа, інтерактивність.*

Педагогічна майстерність — це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистості, що забезпечує високий рівень організації педагогічного процесу. Сутність розвитку спеціальних узагальнених умінь студентів криється в особистості викладача, його позиції, здатності керувати навчальним процесом на високому рівні. Педагогічна майстерність забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [4]. Актуалізації набуває інформаційна культура викладача, яка із стрімким розвитком інформаційного освітнього простору та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на сьогоднішній день претендує бути однією із важливих складових педагогічної майстерності.

Мета статті: висвітлення питань, пов'язаних із складовими педагогічної майстерності, через призму реалізації ідей створення електронних підручників як засобів індивідуалізації навчального процесу.

Об'єктом дослідження є формування інформаційної культури викладача аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації як складової педагогічної майстерності.

Теоретичні основи дослідження становлять праці О.М. Баликіної (Білоруський державний університет), В.І. Батіщева (Самарський державний технічний університет), Л.Х. Зайнутдінової (Астраханський державний технічний університет).

Результати дослідження. Педагогічна творчість викладача є важливою складовою вирішення проблеми оптимізації навчального процесу: оригінальне вирішення педагогічних завдань, розробка нових педагогічних методів, прийомів, засобів, застосування педагогічного досвіду в нових умовах, удосконалення системи роботи зі студентами, імпровізація в педагогічному процесі. Під час роботи зі студентами викладач передбачає педагогічні ефекти, впливає на уяву, увагу, пізнавальну діяльність студентів, а також звертається до педагогічного перевтілення, що робить його діяльність творчим процесом. Творча праця є засобом досягнення вершин педагогічної майстерності.

У цьому процесі виділяємо таке поняття, як інформаційна культура викладача — невід'ємна складова педагогічної майстерності. Європейська інтеграція і формування єдиного європейського освітнього та інформаційного простору створюють нові можливості у застосуванні ІКТ в галузі освіти, яка потребує новітніх підходів до впровадження інноваційних технологій у навчальний процес, а, отже, висуває нові вимоги до викладачів ВНЗ. Значну увагу слід приділяти формуванню інформаційної культури викладачів аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Інформаційна культура — певний рівень поінформованості або оволодіння знаннями в області інформації, персонального комп'ютера (ПК) та ІКТ. Інформаційна культура викладача аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації (аграрних коледжів) є сукупністю інформаційного світогляду, системи знань і вмінь, рівня володіння персональним комп'ютером, пов'язаних з широким залученням до навчального процесу нових ІКТ. Вона забезпечує професійний розвиток самого викладача, ріст його педагогічної майстерності та ефективну організацію навчального процесу.

Інформаційна культура викладача аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації має орієнтуватися на такі цілі [9; 10]:

- набуття досвіду використання ІКТ для підтримки та оптимізації навчального процесу в аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації;
- професійний розвиток викладача;
- взаємодія з іншими викладачами;
- використання програмних засобів для вдосконалення професійних навичок;
- використання засобів дистанційного навчання;
- використання ІКТ з метою пошуку інформації для того, щоб задовольнити професійні та особисті інтереси;
- використання новітніх інформаційно-комунікаційних засобів навчання, до яких належать електронні підручники.

Привертають увагу у цьому напрямку дослідження М.І. Жалдака, який розглядає проблему взаємодії особистості з інформаційним середовищем як проблему інформаційної культури, що є одним з головних критеріїв, які безпосередньо впливають на професійний рівень педагога, визначають його педагогічну майстерність.

Водночас в інформаційну культуру викладача включається вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, вдосконалювати педагогічну майстерність, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації, у тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується відповідної предметної галузі та суміжних галузей [5].

Найвищим проявом педагогічної майстерності викладача є його вміння через педагогічне спілкування зацікавити студента своїм предметом, зорієнтувати на самостійне вивчення, на поглиблене вивчення предмета, тобто організувати індивідуалізацію навчального процесу. Кожен викладач повинен оволодіти хоча б найменшим рівнем комп'ютерної грамотності та сучасної інформаційної культури. Це стає актуальним тим більше, що безпосереднє використання електронних підручників у навчальному процесі спрощує викладання цілого ряду дисциплін та контроль знань.

Саме через електронний підручник (ЕП) ефективно здійснюється процес педагогічного спілкування, який реалізовує функції: пізнання особистості і обмін інформацією, організація навчальної діяльності, індивідуалізація навчання, обмін ролями, співпереживання, самоствердження. На етапі управління педагогічним спілкуванням викладачу необхідно вміння підтримувати ініціативу студентів, організувати діалогічне спілкування.

На сьогоднішній день для того, щоб розробити електронний підручник, постає проблема із самим визначенням поняття електронного підручника. Загальноприйнятого визначення поняття «електронний (комп'ютерний, мультимедійний) підручник» поки що не існує ні в Україні, ні в Росії. За О.М. Баликіною: Міністерством освіти Росії уже уведений 1 липня 2002 р. ДЕРЖСТАНДАРТ [3] для електронних видань та інструкція (додаток 2 до наказу Міносвіти Росії від 19 червня 1998 р. № 1646), що

є основним документом Міносвіти Росії, який містить визначення понять і правила технічної, навчально-методичної, ергономічної й змістовної експертизи навчальних електронних видань [7]. Такі нормативні документи дають основи визначення поняття електронного підручника. З точки зору О.М. Баликіної, електронний підручник — це електронна навчальна система комплексного призначення, що забезпечує безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання і дає можливість у діалоговому режимі, як правило, самостійно освоїти навчальний курс або його розділ за допомогою комп'ютера та будується за модульним принципом із відкритою архітектурою [1; 8].

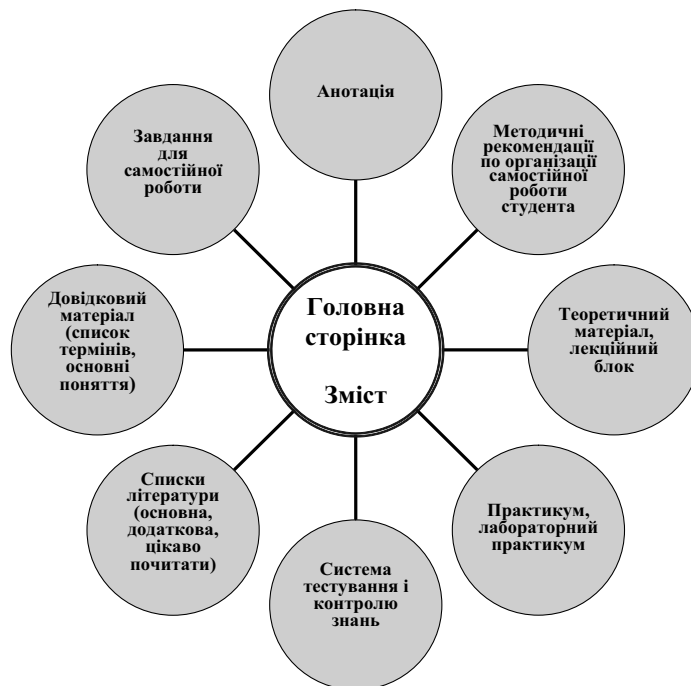
Л.Х. Зайнутдінова визначила електронний підручник як навчальну програмну систему комплексного призначення, що забезпечує безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання; він представляє теоретичний матеріал, що забезпечує тренувальну навчальну діяльність і контроль рівня знань, а також інформаційно-пошукову діяльність, математичне й імітаційне моделювання з комп'ютерною візуалізацією та сервісні функції за умови здійснення інтерактивного зворотного зв'язку [6].

Розвиваючи думку В.І. Батіщева, слід акцентувати, що електронний підручник — не лише комплексна, але й цілісна дидактична, методична й інтерактивна програмна система, яка дозволяє викласти складні моменти навчального матеріалу з використанням багатого арсеналу різних форм подання інформації засобами мультимедіа. При цьому підвищується доступність навчання за рахунок більш зрозумілого, яскравого й наочного подання матеріалу. Процес навчання проходить більш успішно, тому що він заснований на безпосередньому спостереженні об'єктів і явищ. Дидактичні аспекти, що стосуються найбільш загальних закономірностей навчання, і методичні аспекти, обумовлені специфікою викладання тих або інших конкретних дисциплін або груп дисциплін, тісно взаємозалежні та взаємопов'язані в питаннях програмної реалізації електронного підручника.

Впровадження в навчальний процес електронних підручників, які характеризуються у силу своєї інтерактивності потужними можливостями розгалуження процесу пізнання і дозволяють студенту прямо включитися у тему, що його цікавить, — це один із найбільш дієвих засобів підвищення ефективності навчання; крім того, електронні підручники можуть включати ефективні засоби оцінки й контролю процесу засвоєння знань і набуття навичок. Електронні підручники покликані автоматизувати всі основні етапи навчання — від викладу навчального матеріалу, презентації дидактичних матеріалів до контролю знань, сприяти більше глибокому засвоєнню матеріалу та виставлення підсумкових оцінок [2].

Розвиваючи та узагальнюючи думку науковців і на основі власного досвіду можна сформулювати наступне визначення електронного підручника: електронний підручник — це універсальний інтерактивний гіпермедійний методичний та дидактичний підручник, який містить широке коло питань з тем однієї дисципліни (або різних навчальних дисциплін), викладених у компактній формі гіпертекстового середовища, та призначений для використання у навчальному процесі.

Спираючись на це визначення, можемо говорити про дидактичні вимоги до змісту та структури ЕП, загальну схему розділів, концепцію розробки та принципи створення. На мал. 1 пропонуємо загальну схему розділів ЕП.

Мал.1. Загальна схема розділів електронного підручника

Електронний підручник якнайкраще відповідатиме сучасним вимогам, якщо він органічно сполучатиме у собі функції традиційного підручника і викладача, довідково-інформаційного середовища та консультанта, тренажера та контролюючого середовища у формі діалогу між студентом та середовищем ЕП. Це можливо реалізувати, якщо взяти за основу концепцію гіпермедіа, яка полягає в органічному поєднанні гіпертексту та мультимедіа-інформації (звуку, анімації, відео) і яка передбачає наступні завдання: гнучке створення електронних підручників з метою багаторазового використання навчальних, методичних та дидактичних матеріалів, а також доступність внесення змін у електронний підручник, що забезпечує його стабільність, можливість слугувати джерелом інформації багато років; поповнення бази навчальних та методичних матеріалів у мережі Інтернет; узагальнення дидактичних матеріалів та реалізацію інтерактивного контролю знань студентів; застосування адаптивних методів подання навчальних матеріалів в електронному підручнику через реалізацію принципу семантично правильного веб-документа, застосування принципу гіпертекстового подання інформації в ЕП. Інтерактивність ЕП полягає у представленні інформації у формі, яка сприяє діалогу студента та комп'ютера. Використання принципу інтерактивності при розробці ЕП дозволяє суттєво змінити способи управління навчальною діяльністю студентів, залучити їх до активної роботи, спрямувати на самостійне оволодіння знаннями з предметів. У процесі розробки електронних підручників ми прийшли до висновку, що концепція гіпермедіа на сьогоднішній день є більш прийнятною, оптимальною, ефективнішою при створенні ЕП для повноцінної реалізації його дидактичних цілей.

На сьогоднішній день, для того щоб у навчальному процесі аграрних коледжів можна було використовувати електронні підручники та їх розробляти, мінімальний рівень інформаційної культури викладачів аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації пови-

нен складатися насамперед із знання та володіння наступними засобами: операційної системи (достатньо Windows), яка необхідна для організації роботи з комп'ютером, файловою структурою та периферією; текстовими процесорами та редакторами типу Microsoft Word, які дозволяють створювати документи різного формату та здійснювати роботу з ними; системами навігації в мережі Internet та пошуковими серверами, які спрощують пошук потрібного матеріалу.

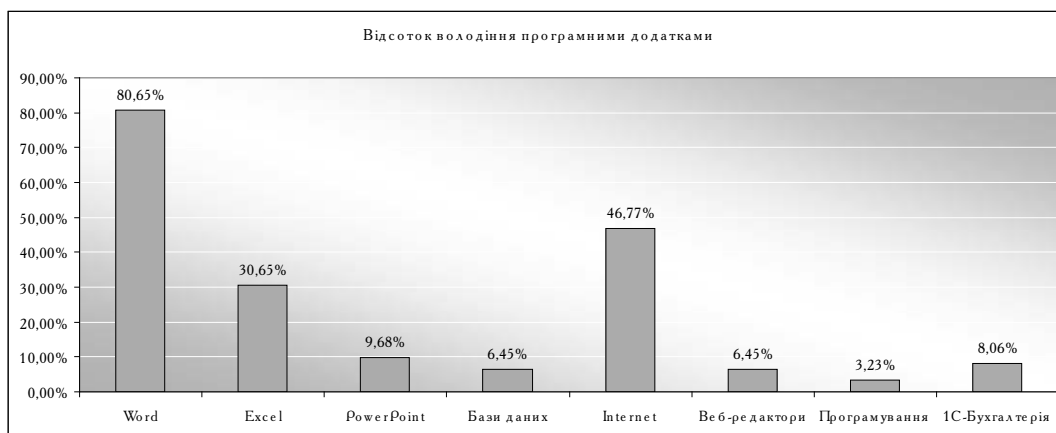
Аналізуючи проблему інформаційної культури в Аграрному коледжі управління і права ПДАА, рівень володіння персональним комп'ютером (ПК) та програмними додатками у професійній діяльності педагогів, ми отримали такі результати. Використавши комплекс емпіричних методів (педагогічне спостереження, опитування, бесіди, анкетування), ми виділили наступні рівні володіння ПК для викладачів коледжу: нульовий (ніколи не використовують комп'ютер), ігровий (користуються для перегляду фільмів, прослуховування музики та для ігор), рівень користувача (набір документів у текстовому редакторі, прості підрахунки, пошук інформації в мережі Internet) та професійний (професійне володіння офісним пакетом, бази даних, веб-редактори, комп'ютерна графіка, програмування тощо). На мал. 2 і 3 проілюстровано у загальному рівень володіння ПК та відсоток володіння викладачами певними програмними додатками, їх використання у навчальному процесі.

Мал. 2. Рівні володіння комп'ютером викладачів коледжу

На ігровому рівні — 32,26% викладачів, які при певних умовах теж можуть використовувати електронні підручники, які записано на носії інформації (ком пакт-диски, флеш-карти).

Професійним рівнем володіють викладачі інформатики та комп'ютерної техніки, які можуть самостійно створювати електронні підручники із дисциплін комп'ютерного напрямку та разом з іншими викладачами — з інших дисциплін, що викладаються у коледжі. Стурбованість викликає досить високий процент нульового рівня викладачів, які з різних причин не використовують у професійній діяльності комп'ютер та засоби ІКТ.

Мал. 3. Володіння програмними додатками викладачами коледжу

Мал. 3 дозволяє зробити висновок про те, які саме програми користуються найбільшою увагою у викладачів коледжу. Так, текстовим процесором Word володіє майже 81% викладачів, Інтернетом – майже половина педагогів, майже 10% використовують на лекціях презентації. Іншими програмними продуктами відсоток володіння низький, але у поєднанні з вищезазначеними – можна вважати достатнім для створення і активного впровадження електронних підручників у навчальний процес та при індивідуалізації навчання студентів аграрного коледжу.

Опитування студентів стосовно того, чим вони користуються при підготовці до занять, заліків та екзаменів (з дисциплін комп'ютерного напрямку) та чим, на їхню думку, було б краще користуватися при індивідуалізації навчання, показало наступні результати. Оскільки була опитана рівна кількість студентів денної та заочної форми навчання, результати дещо відрізняються в силу різної організації навчального процесу на цих формах навчання.

Мал. 4. Чим студенти користуються при підготовці

Мал.5. Чим студенти хотіли б користуватися при підготовці

Із мал. 4 і 5 можна зробити висновок: конспект як засіб підготовки до занять та екзаменів із дисциплін комп'ютерного напрямку втрачає свою актуальність, так само, як і друковані підручники із бібліотеки, матеріал у яких не поновлюється і дуже швидко застаріває. Найбільшим попитом користуються електронні підручники, особливо у студентів-заочників, та ресурси Інтернет. Студенти зазначають, що охоче користувалися б ЕП і з інших предметів, якби вони були у коледжі. Однією з причин відмови від використання ЕП є відсутність комп'ютера вдома, але на сьогоднішній день спостерігається велика кількість студентів, які все частіше починають придбавати ПК та ноутбуки.

В умовах інформатизації суспільства та освіти швидкими темпами зростає роль комп'ютера та електронного підручника у навчальному процесі аграрних коледжів, і цей факт не слід ігнорувати ні студентам, ні викладачам.

ВИСНОВКИ. Запропоноване нами визначення електронного підручника, загальна схема його розділів можуть бути використані при розробці ЕП для подальшого впровадження у навчальному процесі аграрних коледжів та при індивідуалізації навчання студентів. Характеристика функцій ЕП, визначення концепції гіпермедіа як основи для розробки ЕП та деяких принципів створення, розглянуті в аспектах педагогічної майстерності, дозволяють визначити набір інструментів, які повинні ефективно використовуватися при розробці ЕП для досягнення дидактичних цілей навчального процесу.

Грамотний підбір різних засобів навчання, раціональний підхід до їхнього добору забезпечується рівнем педагогічної майстерності викладача. Використання у навчальному процесі електронних підручників сприяє створенню обстановки, у якій студенти будуть ефективно навчатися на аудиторних заняттях та індивідуально — після занять.

Викладач — майстер мобілізації, спрямованості студентів на навчальну діяльність та її індивідуалізацію. Вміння зацікавити своїм предметом, налаштувати студентів на

навчання засобом ЕП, а також розробка електронних підручників – прояв високого професіоналізму та педагогічної майстерності викладача. Дане особливо актуальне на сучасному етапі модернізації освіти.

Забезпечення ефективності процесу навчання — один із основних чинників професійної підготовки викладача, його педагогічної майстерності, одна із умов успішного функціонування освітньої системи загалом.

Проведені дослідження переконують у необхідності підвищувати інформаційну культуру викладачів аграрних коледжів, відтак, активно долучатися до процесу створення електронних підручників з метою їх упровадження у навчальних процес та при індивідуалізації навчання своїх студентів. Рівень інформаційної культури викладачів аграрних коледжів безпосередньо впливає на якість освіти, одержуваної студентами цих навчальних закладів. Існує прямий зв'язок між інформаційною культурою і результатами діяльності коледжу.

При подальшій інформатизації суспільства необхідно звертати постійну увагу викладачів на нові технології роботи з інформацією та невідпинний розвиток комп'ютерної техніки. Вони мають самостійно відслідковувати та вивчати інновації у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Балыкина Е.Н.* Подходы к проектированию компьютерных тестов учебных достижений по историческим дисциплинам // Информационное обеспечение исторического образования: Сб. ст. / Под. ред. В. Н. Сидорцова, А. Н. Нечухрина, Е. Н. Балыкиной. Вып. 3. – Мн.-Гродно, 2003. – С.67-75.

2. *Батищев В.И., Мишин В.Ю.* Информационные технологии обучения // Материалы Международной научно-методической Интернет-конференции «Информационные технологии в образовательной среде современного вуза». – Белгород, 2004. – С. 10-16.

3. ГОСТ 7.83-2001. Межгосударственный стандарт. Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу. Электронные издания. Основные выходы и выходные сведения. Дата введения 2002.07.01

4. Державна національна програма “Освіта. Україна ХХІ століття”. –К.: Райдуга, 1994. – 60с.

5. *Жалдак М.И.* Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе. – Автореферат дис. ... докт. пед. наук. – М., 1989. – 48 с.

6. *Зайнутдинова Л.Х.* Психолого-педагогические требования к электронным учебникам (на примере общетехнических дисциплин). – Астрахань, 1999. – 71 с.

Извлечения из инструкции о порядке рассмотрения и утверждения грифа Минобразования России на учебные электронные издания (приложение 2 к приказу Минобразования России от 19 июня 1998 г. № 1646).

7. Информационное обеспечение исторического образования: Сб. ст. / Под. ред. В. Н. Сидорцова, А. Н. Нечухрина, Е. Н. Балыкиной. – Мн.-Гродно, 2003. – 194 с.

8. *Карабін О.* Інформаційна культура студентів в контексті модернізації педагогічної освіти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – №2. – С. 37–40.

9. *Коломієць А., Коломієць Д.* Міжпредметні та надпредметні проекти як спосіб розвитку інформаційної культури студента // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – №2. – С. 24–31.

Н.В. Кононец

Аграрный колледж управления и права Полтавской государственной аграрной академии, г. Полтава

АСПЕКТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ:
РАЗРАБОТКА ЭЛЕКТРОННЫХ УЧЕБНИКОВ

Автор на основе зарубежного и собственного опыта анализирует понятие электронного учебника как средства индивидуализации обучения, предлагает определение электронного учебника, основные требования к нему через идеи педагогического мастерства.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагогическое творчество, информационная культура, педагогическое общение, электронный учебник, гипермедиа, интерактивность.

N.V. Kononec

ASPECTS OF PEDAGOGICAL TRADE OF TEACHER: DEVELOPMENT OF ELECTRONIC TEXTBOOKS

The author analyses the notion of electronic textbook as a means of studies of individualization, being based on the foreign and personal experience. The author proposes the determination of the electronic textbook and principal demands to ones through ideas of pedagogical skills.

Key words: pedagogical skills, pedagogical mastering, information culture, pedagogical intercourse, electronic textbook, gipermedia, interactiveness.

*Одержано 03. 03. 2009 р.
Рекомендовано до друку 12. 05. 2009 р.*

Ю. З. КОЛОС

Полтавський інститут економіки і права відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», м. Полтава

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Ключові слова: особистісно орієнтований підхід, компетентність, інформаційно-технологічні компетентності, суб'єкт-суб'єктна взаємодія

Останніми роками спостерігається розрив між освітньою базою вищих навчальних закладів та вимогами ринку праці, що породив чимало нарікань з боку роботодавців на підготовку майбутніх фахівців. Лунають скарги на те, що молоді спеціалісти приходять на роботу з недостатньою практичною підготовкою, не знають сучасні технології та обладнання підприємств, їхньої діючої нормативної бази. Усе це призводить до тривалої адаптації на робочому місці, ускладнення працевлаштування і зниження престижу вищої освіти загалом. Про ці негативні явища йдеться в листі Міністерства освіти і науки України „Про практичну підготовку студентів” від 07.02.09 року [1]. З іншого боку, сучасний роботодавець хоче бачити ініціативного робітника, творчу особистість, здатну самостійно долати труднощі та приймати рішення.